

UNITÁRIUS ÉLET

XLIX. évfolyam 1. szám

1995. január

Újévi pásztorlevél

„Boldogok a szelídek, mert ők öröklik a földet”.
Máté 5,5.

Kedves Atyámfiaink, Testvéreim!

Isten jóvoltából reánk köszöntött az új esztendő, – Jézus születése óta az 1995-ik. Ebből az alkalomból örvendező lélekkel köszöntelek mindannyiukat. Adjon a jó Isten nekünk reménységgel teljes szívet, testi és lelki erőt, hogy sikerrel tudjuk elvégezni feladatainkat, melyek ebben az új esztendőben is bizonyosan bőven adódnak. Bízunk abban, hogy megoldási törekvéseink eredményesek lesznek közösségi, családi és egyéni életünkben egyaránt.

Hiszem, hogy ebben az igyekezetünkben segítséget és biztos támaszt jelent az Úr Jézus tanítása: „Boldogok a szelídek, mert ők öröklik a földet”.

Jó és szükséges elgondolkodnunk Jézusnak ezen a megállapításán, miszerint „Boldogok a szelídek...”, mivel jelen van életünkben ennek az **ellentété!** Jelen van a hirtelen harag a maga sokféle változatával és következményeivel, mint például a kártevő szándék, az ingerlékenység, a riadtság, a bizonytalankodás és így tovább. Amikor a nemtelen indulat valamilyen formája és fajtája eluralkodik rajtunk, mind a magunk, mind környezetünk számára fagyossá válik még a levegő is. A különböző ellentétek pedig, mint a betegség és egészség, a jóindulat és rosszindulat, a segítség és kártétel, – egyértelműen meggyőznek a szelídségnek, a *szelíd lelkűségnek* nyilvánvaló értékéről. A szelíd lelkiség nyugalmi állapotot jelent emberi bensőnkben, egyúttal felnyitja testi és lelki szemeinket a jóra, s kivezető utat mutat nehézségeinkből. A *szelídség* a lélek-

nek egy igen-igen szép és megejtő tulajdonsága. A szelíd lelkületű ember, aki tehát nincs haragban önmagával, embertársaival és teremtő Istenével nyitott a jóra, a szeretetre, a tisztességes szándéokra és a munkálkodás értékének felismerésére. A szelíd lelkületű ember sohasem társtalan, mivel a hasonló értékeket hordozó embertársaival összehozza jó sorsa. A bajban van kire támaszkodnia. Esetleges nincstelenségének állapotában az ajtaján kopog a segítő-készség. A szelíd lelkületű ember sohasem kérkedik tudásának sokaságával, mivel igaz nagyon szerényen, de birtokában van az istenismeretnek, valamilyen fokon természetesen, s ez számára éppen elég. Kitekintés nyílik ugyanis a maga emberségének bensejéből a nagyvilág felé, amelyben felismeri Istennek, a legfőbb Rendezőnek munkáját, és ezzel együtt valamilyen fokon értékelni képes a saját emberségében, és a minden létezőben jelenlévő teremtő és megtartó isteni erőket. A szelíd lelkületű ember békében él önmagával és gondviselő Istenével. Ennélfogva van ideje és ereje magára venni mások gondjait is, és szereti az olyan emberi közösségeket, amelyekben az emberek ott-hon érzik magukat, testvéreknek tekintik egymást. Céljaink és elképzeléseink szerint ilyen közösség az anyaszentegyház, mivel az Úr Jézus szelleme vezeti. A szelíd lelkületű ember, az Unitárius Anyaszentegyház tagjaként imádkozik egymagában, és imádkozik gyülekezetének közösségében. Fogékony az igazság iránt, mivel Jézustól tanulja meg az élet értelmét, s aki ilyen iskolába jár, annak biztos az előmenetele az

*Békés, boldog új esztendőt kívánunk
kedves olvasóinknak!*

életben, a munkálkodás mezején. Munkája nyomán van neki mindennapi kenyeré, mely csak akkor jóízű, ha másokkal is megosztja.

A szelíd lelkiességnek ellentéte a feldúlt lélek, a gögös és a csak magának élő lélek, a testvériséget nem tisztelő lelkület.

Szeretett testvéreim, kedves unitárius atyámfiak! Szelíd lelkülettel, ami egyúttal Istenben bízó lelkületet is jelent, szelíd lelkülettel járjuk életünk útjait ebben az új esztendőben. Sohase feledkezzünk meg arról, hogy itt a magyar hazában unitáriusnak lenni nehéz, de egyúttal szépséges feladatvállalást is jelent. Egyeknek kell lennünk

erdélyi magyar testvéreinkkel. Vállalnunk kell céljainkat, beszélnünk kell azt a szépséges magyar nyelvet, amely oly csodásan zeng ajkaikon. És bízunk kell abban, hogy olyan Istenünk van nekünk, aki reájuk is, reánk is áldást osztó szeretettel vigyáz!!

Boldogok a szelídek – nekik van jövőjük! Ámen.

Kívánok néktek, kedves unitárius testvéreim, boldog új esztendőt!

Budapest, 1995. január 1-én.

Bencze Márton püspök

Újévi pásztorlevél

Szeretett Híveim, kedves Atyámfiak!

Esztefordulóhoz érkezünk. Isten jóságából beléptünk az 1995. esztendőbe. Hitünket és emberségünket próbára tevő, öntudatunkat csiszoló, nehéz évet hagyunk magunk mögött. Sokat éltünk át; nagy erőfeszítéssel és sok áldozattal tudtunk megmaradni és ösvényt taposni az előrehaladáshoz. És most itt vagyunk megpróbáltatás, tépetten, de edzetten, és készek az újabb küzdelmekre.

Amikor a jövőt faggatjuk, mi Pál apostolnak ma különösen időszerű felhívására figyelünk: „Vigyázzatok” benne cseng Pál apostol hozzánk szóló intése: ma hívó emberekre, erős férfiakra és nőkre van szükség jobban, mint bármikor, mert a feladatok is nagyobbak, mint bármikor. A vigyázás embervoltunkkal együttjáró felelősségvállalást jelent. Benne van az élet megpróbáltatásaiban való helytállás, az éberség, a remény, az emberi élet minden szépségének igenlése. Egyben venne van a figyelmeztetés is, hogy minden ember mindenkiért és mindenért felelős, amit Istentől kapott.

Pál apostol figyelmeztetése magában foglalja az ember lelki életének és a közösség együttélésének két legfontosabb feltételét: a hitet és a szeretetet. A hit Isten ajándéka; Jézus tanítása szerint hegyeket mozgó erő. Tárnya: Isten és ember életközössége, mely szerint Isten szereti az embert, elősegíti felemelkedését, hogy munkatársává nemesítse. A hit valláserkölcsei életünk forrása és központja. Ha nincs hitünk abban, hogy a szorgalmas és becsületes életnek meglesz a jutalma; hogy az Istenben való bizalomnak meglesz az eredménye, akkor szomorú lélekkel menénk neki az új esztendőnek. De nekünk hinnünk kell az igazság Isten jóságában, és hinnünk kell azt is, hogy mindannak teljeseznie kell, ami összhangban áll az Ő akaratával.

Olyan időket élünk, hogy az élet egyszerű leéléséhez is hívó, erős emberekre van szükségünk, akik nem ismerik a meghátrálást, hanem amíg lélegzenek,

remélni tudják a felemelkedést, az újrakezdést és a győzelmet.

Az apostol felhívásának konklúziója a szeretet, mely éltető, összetartó, kozmikus erő, melyből kisarjad minden, és amelyben az ember megvalósíthatja önmagát. Jézus új parancsolata is erre utal: „Szeresétek egymást!”. Pál apostol legnagyobb értéknek tartja a szeretetet, mely „soha el nem fogy”.

Szilárd meggyőződésem, hogy a nehézségek, megpróbáltatások elmúlnak. A legnehezebb helyzetekben is, bármilyen sötétek a kilátások, minden reménytelenség ellenére is, felkel az igazság napja. Csak legyenek hívó, bátor férfiak és nők, akik nem futnak el a kötelességek elől, hanem azokat törekednek becsülettel teljesíteni.

Fájlaljuk és hiányoljuk a közülünk eltávozottakat. Szeretnénk, hogy mindenki szülőföldjén maradhasson, itthon találja meg a tisztességes megélhetést, lása biztosítva saját maga és gyermekei jövőjét.

Az unitárius öntudat, Isten és ember szolgálata, az áldozatvállalás terén nagy feladatok várnak mindnyájunkra. Ezeknek megvalósítása szorgalmas munkát, bátor kiállást, felelősségvállalást és sok balázsferenci apostolkodást követel minden egyháztagnól. Az új esztendőben példát kell adnunk arra, hogyan lehet vállalva, együtt, céltudatos munkával egyházunkat fenntartani, belső és külső építését folytatni, épülő templomainkat – baróti, sepsiszentgyörgyi, székelykeresztúri – tovább erősíteni.

Legyen 1995 egyházunk és népünk hűséges szolgálatának esztendeje. A gondviselő Isten segítsen mindnyájunkat nemes céljaink megvalósításában.

Gyülekezeteinknek, lelkészeinknek, gondokaiknak és híveiknek, valamint minden jóakarató embernek, áldott, békés újesztendőt kívánok.

Atyafiságos üdvözlettel és szeretettel

Dr. Erdő János
püspök

Az Erdélyen kívüli unitarizmus története a XVI. és XVII. században

Az utóbbi idők eseményeinek sűrűsödése meglehetősen szagatottá tette a folyamatos elbeszélést. Emlékezetünket néhány jellegzetes tény ismétlésével szeretném felfrissíteni.

Az 1569. október 20-án kezdődött Várad Disputa egyértelművé tette, hogy a megegyezés a két vallás között lehetetlen. Dávid Ferenc és Méliusz Juhász Péter vallásértelmezése nem találkozhat egymással. Ezért a kolozsváriak intenzív térítési munkát határoztak el az Alföld területei felé a Partiumban és a hódoltsági részekben egyaránt. Az Unitárius Élet legutóbbi Basilius-féle beszámolója egyértelműen bizonyítja – és ezt későbbi dokumentumok is igazolják –, hogy a missziót Dávid Ferencék központilag irányították, vélhetőleg János Zsigmond fejedelem támogató jóváhagyásával. Basiliusról tudjuk, hogy számos fiatal lelkész volt kísérője a nagy munkában, és velük tette eredményessé térítéseit. Tudjuk azt is, hogy első sikereit két helyen, Belényesen és Békésben aratta, eredményes hitvitákkal. Belényesről olvashattuk Dávid Ferenchez küldött beszámolóját. Békésben pedig sikeres vitája után Tóth Miklóst hagyta maga helyett a megalakult unitárius közösség élén.

Tóth Miklós békési sorsáról és tevékenységéről

Életéről és működéséről elsősorban ellenfelei őriztek meg adatokat. Méliusz szerint Basilius egyet az „iskolás újoncai” közül hagyott maga helyett Békés városában. A későbbiekben Ecebol Miklósnak csúfolja egyik munkájában. Tóth Miklós azonban fiatalos ellenére is a kolozsvári magas szintű unitárius főiskola neveltje, éppúgy, mint Válaszúti György, a jeles pécsi rektor.

Tudományos felkészültségéből és néhány utalásból arra következtethetünk, hogy külföldön is tanult, elsősorban Páduában. Kolozsváron lelkész, és Dávid Ferenc tudós vejének, Sommer Jánosnak jó barátja, akivel együtt írják meg a feltámadásról szóló könyvet, amelyet Károlyi Péter váradai prédikátor igyekezett cáfolni.

Az újabkori református egyháztörténetírás legkiválóbbjai, Nagy Barna, Kathona Géza és Esze Tamás elismerik tudományos felkészültségét és értékét.

Békési lelkészkedése alatt nem tudták másképpen legyőzni, ezért bevádolták a gyulai kádinál. Börtönbe is került, vizsgálati fogságba. A per vádoló tanúvallomásai részben fennmaradtak a Debreceni Városi Levéltárban. Az 1930-as évek közepén S. Szabó József kiváló egyháztörténész közzé is tette. Érdemes vele részletesebben is foglalkozni, mert rendkívül érdekes kortörténeti dokumentum.

Egy „konceptió per” vallási kérdésben

A tanúvallomás valószínűleg csak kivonatos. Mostani formájában a következő címet viseli: „Tóth Miklós pap káromló beszédeinek megbizonyítása a jámbor tanúk vallási (a szó itt vallomásait jelent!) által a Szt. Háromságról.” Az irat szerint a gyulai kádinál a feljelentő, vádló szerepét András deák – valószínűleg a város bírja – töltötte be, és vádjainak megerősítésére készülhetett a tanúvallomás „erős hittel”, vagyis eskü alatt. A dokumentum közlője megengedi, hogy ez az András deák lelkész lehetett, ez azonban valószínűtlen, mert akkor papnak nevezték volna. A hódoltsági időkben a vallási kérdésekben is világi hatóság képviselte a településeket a hódítók előtt.

Maga a vádirat semmiféle különös eretnek hittételt nem képvisel, amelyben Tóth Miklós bűnös lett volna. Legkevesbé a török előtt. Felsorolja a Nagyvárad Disputációt, és általában a korabeli unitárius álláspontot a Szentháromság kérdésében. Tudjuk azt egy újabban előkerült hiteles dokumentumról, hogy a hivatalos török álláspont az volt vallási kérdésekben, hogy a hittételek dolga a rájuk (a meghódított keresztények) belső ügye. A megszállókat csak annyiban érdekelte, hogy a hitviták a terület belső rend-

jét ne fenyegezzék. Ez az utóbb említett dokumentum a Budai Disputa érdektelen szemtanújának legújabbban előkerült jelentése, amely szerint a baranyai, nagyharsányi vita halállal végződő eredménye után Veresmarty Illés református püspök azért került vád alá, mert hittani ellenfelét kivégeztette.

A vádat képviselő tanúvallomások megejtőire vonatkozóan hiteles adatok nincsenek. A gyulai szandzsák 1567, 1579-es török adóösszeírásait 1982-ben kiadták, és ebben Békés teljes lakossági névsora benne van. A tanúk névsora azonban olyan általános, hogy az összeírásban azonosítani személyüket nem lehetett. Annyit azonban érdemes megjegyezni, hogy az egyik tanú így van feltüntetve, hogy „Piros asszony vallja...”. Az pedig kétségtelen, hogy a XVI. században a csak keresztnévvel megjelölt asszonyok kétes hírűek voltak.

Van azonban egy másik érdekes lehetőség, ami mai nyelvvel „konceptió ízüvé” teszi a vádaskodást. A tanúk többsége csupán Miklós papnak a Szentháromság kérdésében hirdetett elveit hozza fel vétkéül. Néhány tanú azonban – erre András deák sem hajlandó –, a hitelvi vádakhoz még egy pontot csatol. Nevezetesen: ha kell ő, Tóth Miklós, a maga igazát a törökkel is megbizonyítja. Nos ez az a pont, amelyik homlokegyenest ellenkezik a hódítók „toleranciájával”, sőt uralmi kormányzási elvével is. Érthető ezek alapján, hogy a gyulai török kádi és vajda börtönbe vetteti Tóth Miklóst, és ezzel kivonják az alföldi misszió munkaterületéről. További bizonytalan híreket életéről ugyancsak az ellenfelek őriztek meg, sőt az öngyilkossággal bekövetkezett halálának híré is.

Annyi bizonyos, hogy Basiliusnak és Tóth Miklósnak a missziós munkássága nem volt eredménytelen, mert az unitárius mozgalom megerősödött a Körösök vidékén is. Arról már jezsuita források adnak hírt, hogy Gyulán, a környék legerősebb helyén a magyar lakosság ariánus hitre tért, ami a tizenhatodik század felfogása szerint egyértelműen unitáriussá válást jelent.

Makkai László és „Méliusz nemzetfeltő magatartása”

A problémával kapcsolatban – úgy érzem –, itt tisztáznunk kell egy gondolatot, amelyet a tudós szerző a siklósi konferencián 1979-ben fölvetett, és később franciául (megjelent a konferencia emlékkötetében), majd magyarul (Debrecen város történetében) kifejtett.

Makkai Lászlóról tudni kell, hogy nagyszerű történész, a reneszánsz egyik legkiválóbb magyar ismerője. Felekezeti kérdésekben azonban rendkívül elfogult. Dávid Ferencel és tanításaival szemben ellenséges. Természetesen szíve joga, hisz a történetírót a történelmi adatok és tények ellenőrzik. Ez azt jelenti, hogy pozitív munkájuk fennmarad és beépül a tudomány további fejlődésébe, a negatív pedig kihullik életművéből és eltűnik. Most is csak azért foglalkozunk vele, mert a témánkkal összevág.

Makkai László szerint ugyanis Méliusz, bár működése elején tudomásul veszi a török uralmat, sőt elismeri „jogos harc” esetében a hódítókkal való együttműködést, szerinte később a török hódítások nyomán előállott politikai helyzetben a magyarság identitásvesztésének okozója lenne, ha Dávid Ferenc és János Zsigmond fejedelem győztessé tenné ezt a mozgalmat és unitáriussá lenne az erdélyi fejedelemség magyar lakossága. Ízléstelen lenne Makkai érvrendszerét cáfolgatni, vele polemizálni, mivel ő már nem él, és álláspontját nem tudja védeni. Elégedjünk meg azzal, hogy a törökkori Magyarországon, a feudális keretek között ilyen fogalmakat anakronizmus felvetni, mert ezek jóval későbbiek, és megjelenésük a XIX. században kezdődik.

(folytatjuk)

Szász János

Beszámoló

a Romániai Unitárius Egyház főtanácsai üléséről

Az Egyház Elnöksége megbízásából a Magyarországi Unitárius Egyház képviselőjében Kászoni József lelkésszel együtt részt vettem a Romániai Unitárius Egyház 1994. dec. 2-3-án Kolozsváron tartott főtanácsai ülésén.

Az ülés tárgysorozatát a Főtanács a javaslat szerint fogadta el és tárgyalta meg.

Az elnöki megnyitó után a Magyarországi Unitárius Egyház nevében köszöntöttem a Főtanácsot, és munkálataihoz sok sikert kívántam. Kifejeztem azt a reménységünket is, hogy a jövőben a két egyház közötti kapcsolatainkat még szorosabbra fűzhetjük, és együttműködésünk területét tovább bővítjük.

Az egész ülés lefolyását a nyugodt, minden részletre kiterjedő, építő szellemű megbeszélés és vita jellemezte.

Az előterjesztett jelentések 1-1 példányát nekem is átadták.

A 10. napirendi pont (választások kérdése) megtárgyalása keretében elhangzott egy javaslat, hogy a Főtanács ne fogadja el Jenei Dezső főgondnok lemondását, inkább rábeszéléssel érjék el, hogy folytassa abba hagyott – eddig igen eredményes – tevékenységét. Ez sikerrel járt, és a fő-

gondnok maradt eddigi tisztségében a legközelebbi választásokig.

Az ülés rendkívül nagy jelentőségű eseménye volt, hogy – több javaslat és hozzászólás után – a Főtanács egyhangú szavazattal dr. Erdő János püspökhelyettest püspökké nyilvánította, őt püspöki minőségben teljes püspöki jogkörrel ruházta fel.

Egyházunk jókívánásait elsőként nyilvánítottam a megválasztottak, illetve a tisztségükben megerősítettek felé.

A tárgysorozat utolsó pontjaként a Főtanács elhatározta, hogy az új egyházi törvények kellő előkészítése után Zsinati Főtanácsot tart a később megjelölendő időben és helyen.

A főtanácsai ülés befejeztével közeledre voltunk hivatalosak a Teológiai Intézet közös éttermébe. Az ebéd alatt dr. Tökés László Királyhágó-melléki református püspök és dr. Csiba Kálmán erdélyi (kolozsvári) református püspök felkeresték dr. Erdő János püspököt, és megválasztásához gratuláltak, kifejezve azt is, hogy az egyházaink közötti jó együttműködést a jövőben is folytatni kell.

Dr. Murvai Sámuel főgondnok

A második teológiai konferencia Budapesten

1994. október 14-16. napjain a Magyarországi Unitárius Egyház teológiai konferenciát rendezett a budapesti Nagy Ignác utcai unitárius egyházközség gyülekezeti termében. A konferencia központi témája az unitárius vallás istentanának kérdéskörét ölelte fel.

Az elmúlt év októberében megrendezett teológiai konferencia hagyományt teremtett, és az idei így „már” a második rendezvény, amelynek – reméljük – további folytatása lesz az elkövetkezendő években.

A konferencián magyarországi és erdélyi unitárius lelkészek, teológiai tanárok, világi képviselők, valamint szép számú hallgatóság vett részt. Egyházunk részéről jelen voltak: Dr. Szabó Árpád és e sorok írója, teológiai tanárok, András György és Mikó Lőrinc előadótanácsosok, Bárány József és Székely Miklós esperesek, Szombatfalvi József, Rázmány Csaba, Kis Károly lelkészek, valamint a székelykeresztúri egyházközség gondnoka.

Október 14-én, pénteken reggel kilenc órakor Bencze Márton püspökhelyettes áhítata után Szász János lelkész megnyitotta a konferencia munkálatait. Ezen a napon a következő előadások hangzottak el, amelyeket élénk megbeszélések követtek: dr. Somogyi László: *Az Ószövetség istenfogalma*, a korreferátumot Orbókné Szent-Iványi Ilona készítette; dr. Sztan-

kóczy Zoltán: *Jézus istenhite*; dr. Szabó Árpád: *Isten tulajdonságai*, a korreferátum készítője Kis Károly. Délután kerekasztal – megbeszélés volt a teológia időszzerű feladatairól.

Október 15-én a reggeli áhítatot Bárány József esperes végezte. Az előadások sorrendje a következő volt: Orbókné Szent-Iványi Ilona: *Az Imago Dei, mint a keresztény erkölcs megalapozása*, korreferátumot mutatott be ezzel kapcsolatosan Kászoni József; Nyitrai Levente: *Az eredendő bűn helye a keresztény tanításokban*; dr. Rezi Elek: *A rossz problémájának teológiai értelmezése*, a korreferátumot Székely Miklós tartotta.

Délután megbeszélés következett a konferencia eredményeiről. A vélemények megegyeztek abban, hogy eredményes konferenciának voltunk a résztvevői. Gazdagodtunk szellemileg és lelkileg, megtanultunk egymásra figyelni, és a közös cél érdekében együtt munkálkodni. Az a meggyőződés hatotta át a résztvevőket, hogy az unitárius és szabadelvű kereszténységnek van mondanivalója a ma világában, és segítséget tud nyújtani a ma emberének Isten-kereső törekvéseihez. Világossá vált, hogy egyes teológiai fogalmakat újra kell értelmezni, és a ma emberének a nyelvére kell „lefordítani”. Annál is inkább, mert minden elmélet értéke annak gyakorlati hasznától függ.

A megbeszélésen előtérbe nyomult az ifjúság vallásosságának, egyháztudatának a problémája. Az információ-zuható világában, a sodródó társadalmi bizonytalanságok közepette új gyakorlati módszerekre van szükség vallásosságuk mélyítésére és egyháztudatuk tisztázására. Ezen a területen különösen nyitottak, megértők és rugalmasak kell legyünk.

A konferenciát dr. Lőrincz Ernő főgondnokhelyettes szavai zárták.

Október 16-án, vasárnap délelőtt 11 órakor a Nagy Ignác utcai templomban a szószéki szolgálatot dr. Szabó Árpád teológiai tanár végezte. Az istentisztelet keretében került sor a Magyarországi Unitárius Egyház zászlójának a felavatására, ünnepélyes keretek között. Kérjük a jó Istent, hogy tartsa meg a Magyarországi Unitárius Egyház „zászlóaljnyi” népét.

Dicséret illeti a konferencia megrendezésében nagy szerepet vállaló ifj. Bencze Márton egyházi titkár, valamint a figyelmességét és vendégszeretetét biztosító nők és férfiak munkáját.

Amikor mi, az erdélyi résztvevők köszönetünket tolmácsoljuk a konferencia megszervezéséért, egyúttal reményünknek is hangot adunk: Viszontlátásra a harmadik teológiai konferencián!

Dr. Rezi Elek
(Unitárius Közlöny, Kolozsvár)

HITÜNKRŐL

XIII. rész

A test világa

Nem egészen igaz, hogy Isten láthatatlan. Isten valamilyen módon látható. Fel tudjuk ismerni mindenben, amit alkotott. De csak szülők, szerelmesek, művészek ritka kiváltsága meglátni Istent az Isten alkotásában. Mindenki más valami másat lát. Szülő is a szülöttjét látja meg előbb, szerelmes is a szerelmest, művész is a művét látja hamarabb. Istent csak azután. Csak ritka, röpké pillanatokra tudják imádni Istent abban, akit ők szeretnek.

Csak egy-egy leheletnyi időre tudunk úgy szeretni, hogy szeretetünk istenimádat legyen: önzéstől mentes, tiszta szeretet, amiben nem az a cél, hogy egyedül nekem, csak nekem, senki másnak köze ne legyen ahhoz, akit én szeretek. Neki se legyen köze önmagához. Csak az enyém, egyedül az enyém legyen. Saját magáé se lehessen. Még Istené se. Neki se legyen része abból, akit én szeretek!

Pedig bizony nagyon elterjedt ez az önző szeretet, mert a láthatót, a testet szereti. Adni neki valamit, de nem kérdezni, hogy kéri-e. Venni tőle, de nem kérdezni, hogy adja-e. Rabolni tőle, mint kaptárból a mézet. Szeretni a kaptárt, szeretni azért, mert fosztogatható. Ilyen ember nem Jézus parancsa szerint szeret. (Mt. 22:39.) Nem úgy szereti a másikat, mint ömagát. Nem is a másikat szereti ő, csak magát szereti a másik emberrel kiegészíteni, boldogítani. Az 52. zsoltár szereplőjét kell látnunk benne, azt, aki a rosszat szereti, nem a jót, a hazugságot, nem az igaz beszédet.

Ez a szeretet a lelki kannibalizmus, a bálványimádás, a rabszolgatartás, az önkényuralom szeretete. Állati ösztönök, ókori jogok, pogány emberáldozat világa. Régen le kellett volna tűnnie, és részben le is tűnt. Már Jézus eltörölte, (Mt. 11:12) mint amit Mózes is csak a keményszívűség miatt engedett meg. (5. Móz. 24:1., Mt. 19:7.)

Tartózkodnunk kell tőle Jézus óta! Ez a tartózkodás az önfegyelmelés, ez az erkölcs.

Az érzéki, a lelkiségtől megfosztott testi szeretet, az Istent fogva tartó anyag szeretete csak szabályok közé szorított, korlátozott jog lehet. Felszabadításába beletörödnünk nem szabad, míg teljes nem lesz az erkölcs, az önkorlátozás. A mi nemzedékünk már nem is éri meg, hogy maga legyen az ösztöneinek ura. Gyermekektől várjuk, hogy szüleik tapasztalatából következtessenek.

Ma még kell a kívülről jövő fegyelmelés. Kell, a testiség számos más vonatkozásában is. Pedig a várakozásokkal ellentétben, ma rohamosan gyengülnek a kívülről fegyelmelő eszközök.

Szenteljünk néhány mondatot a testiséget jelentő erőszaknak és a mértéktelenségnek is.

Most, miután az erőszak egy évszázad alatt két világháborút okozott, amikor a földön folyton háborút okoz valahol, ez a kérdés az első között várja válaszát. – És nem tudjuk, hogy van-e válasza.

A háborúk, a bűnözés tapasztalataiból kiindulva, ma egymás után hozzák az erőszakellenes intézkedéseket. Az erőszak mégis hódít és virágzik. Bevonul a sport, a tömegszórakoztatás, a gyermekjátékok, a szex területére.

Jézus az erőszak ellen tanított, elítélte az érzékiséget. De Evangéliumával mindennek csak az alapját építette ki. Feltételeznünk kell, hogy jó érzékkel tartózkodott a részletekben való elaprózódástól. Biztosak lehetünk, hogy egy olyan Evangéliummá zsugorodott volna össze, amely csak a maga korához illik. El is múlt volna a múlt korról együtt.

Jézus tanítványai egyszerű emberek. Más tudásuk nem volt, mint amit Jézus tanított neki. Ők írták, ők fogalmazták meg az Evangéliumot. Így lett az a tökéletes alap, aminek szánta Jézus, amire minden nép és kor felépíthette a saját valláserkölcsei életét. És nem tud rá senki mást építeni, mint amivel Jézust követi.

Jézus a durva erőszak ellen tanított. (Mt. 26:52., Jn. 18:11.) Mi úgy értjük ezt, hogy a testi erő alkalmazásának nemesítését akarta. (Mt. 7:12.)

A mértéktelenség károsítja az egészséget. A következmények ellen intézkedések és kutatások sorozatával küzdenek. A mértéktelen fogyasztás, élvezet, szórakozás, testszépítés ártalmaival mindannyian tisztában vagyunk. A telhetetlenség mégis egyre nő. Gyermekünket újabb és veszedelmesebb kísértések lesik. Aggodalommal fordulunk értük Jézusunkhoz. Átható tekintete végtelen szeretetet sugároz felénk. De többet nem kínál, mint az alapot, amire magunknak kell gyermekeink várát felépítenünk.

Az üres testiséget a lelki vakság okozza, megváltoztatva a test rendeltetését. Eszközből céllá emeli. A testiség veszedelmeit ez a változás idézi elő. Istentől kapott rendeltetését pedig a test nem változtathatja meg. A lélek eszközének, léleképítő kőműveskanálnak kell lennie, amivel a lélek maga építi fel önmagát.

A testet nem becsüli le, és nem teszi másodrendűvé ez a szerep. Ellenkezőleg: méltóságát is ez adja meg. Méltóságának kifejezéseként tulajdon képét adta kölcsön Isten a testünknek. (1. Móz. 1:27., Ezs.42:1–8.) Bármely visszaélés, amit testével elkövet, az embert ettől a méltóságától fosztja meg. Istent is méltóságában sérti meg vele. Isten felségjelvénye az ember. Ezt a rendeltetését méltósággal kell betöltenie.

A láthatatlan Lélek-Isten az emberi méltóságban válik láthatóvá. Abban a minőségben, amit az ember kézzelfogható testére írva hord. Az emberi test csodájában Isten a maga dicsőségét hirdeti. Van, aki ennek tagadásáért mindent elkövet. Az ilyen embernek a tekintetében is benne sötétlik a vakság. Lássuk csak a Máté 6:22–23-ban hozott ítéletet: „A test lámpása a szem. Ezért, ha a szemed tiszta, az egész tested világos lesz. Ha pedig a szemed gonosz, az egész tested sötét lesz”.

Jézus tekintete a letagadott Istent is hamarabb látja meg bennünk, mint magát a tagadót. Evangéliuma ragyogóan tiszta világosságot teremt. Hegyen épült várnak látszik rajtunk, Jézus világosságában az Isten képe, amit senki elől sem lehet elrejteni. (Mt.5:14., Lk.11:36.) De gonosz szemmel Istent látni, ha mégoly látható is, nem lehet. A gonoszság szenny, ami vakságot okoz. Istent látni csak tiszta szemmel lehet.

A teremtés anyaga szemmel áthatolhatatlan. Ezzel a szemmel néz az istenlátó lélek is. Nézi Istenre, forrására, akiből ered. Nézi ki az otthonából, a testből, a porvilágra is. Amit a porszem néz, annak látványából kiszűri Istent, maradéktalanul. Istenből semmit se tud a porszem magán át-ereszteni. Amit a porszem lát, az csak por lehet. Csak a vele együtt szemlélődő lélek az, aki sejtet Istenből a szemmel valamit.

Ilyen istenlátásunk van a test ablaküvegén keresztül. Bármilyen tisztán tartjuk, a látásunkat korlátozottá teszi. Ezért megváltás az, hogy időnk teljességében Jézus érkezik, és kitarja Isten felé a szemünk ablakát.

Nyitrai Levente

UNITÁRIUS ELŐDEINKRŐL...

Enyedi György (1555–1597)

Az Unitárius Egyház történelméből tudott, hogy Dávid Ferenc – egyházalapító püspökünk – halálával az unitárius eszmék fejlődése a katolikus, majd azt követően a református erdélyi fejedelmek egyházpolitikája következményeként hanyatlásnak indul. Dávid Ferenc halálával az egyház vezetői – annak pusztta fenntartása érdekében – a pillanatnyilag uralmon levő egyházakhoz való alkalmazkodás jegyében felszámolják Dávid Ferenc „tisztá unitarizmus”-ként emlegetett tanait, és az orthodox kereszténység Szentháromság-tanának különböző formájú hangoztatásával küzdenek az egyház fennmaradásáért.

E korszak legkiválóbb unitárius képviselője a 440 évvel ezelőtt született Enyedi György.

Az Enyedivel foglalkozó irodalom száma meghaladja az ötvenet. De amint Derzsi Lajos „A XVI. sz.-beli magyar költők művei” c. munkájában megállapítja, életéről a legtöbb adat Kénosi és Uzoni kéziratot unitárius egyháztörténetében található. E munka alapján írja meg Enyedi életrajzát a Keresztény Magvetőben (1890.3.4.füzet) az unitárius Jakab Elek, majd foglalkozik vele teológiai és széphistóriai jellegű munkája nyomán Szilágyi Sándortól kezdve Káldos Jánosig számos történész, irodalmár és teológus.

Enyedi György Nagyenyeden születik 1555-ben. Ez erdélyi várossal és az 1555-ös és az azt követő évekről az irodalom nem sok adattal rendelkezik. Lőrinczi Mihály teológiai tanár az Unitárius Élet 1955. évi számában ezzel magyarázza Enyedi származásának és ifjúságának homályban maradását.

Míg a már említett Jakab Elek semmit nem tud Enyedi iskoláztatásáról, addig Derzsi Lajos munkája föltételezi, hogy Kolozsvárt jár iskolába. Külföldi tanulmányútjára – egyesek szerint –1571-ben, mások szerint 1584-ben kerül sor. Maga Enyedi említi meg Szilvási János elleni védőiratában, hogy másfél évet tanult Genfben a Protestáns Akadémián, és ugyanannyit Páduában. Az Unitárius Életben (XXXIII. évf. 5. sz.) olvasható, hogy Genfben a Protestáns Akadémián Béza Theodor, a nagyírű teológus tanítványa.

Enyedi a külföldi tanulmányútja előtt a kolozsvári unitárius iskola tanára.

Gál Kelemen a korabeli iskolát bemutató forrásértékű munkájában leírja Enyedi tanári működésének körülményeit és korát. Elmondja, hogy a katolikus fejedelmek – a jezsuiták befolyására – elrendelik a Dávid Ferenc szellemében tanító tanárok elbocsátását. Helyüket tapasztalatlan és kevésbé jól felkészült ifjú tanárok foglalják el. Ezeknek szakmai tudása és teológiai állásfoglalása sok kívánnivalót hagy maga után. Magának Kolozsvár városának a nevelés ügyét illető komolyan vételére jellemző, hogy már 1572-ben delegációt küld a Gyulafehérváron tartózkodó fejedelemhez. E delegáció garanciát vállal a régi, jól bevált tanárokért, és kéri a fejedelmet, hogy ne avatkozzék bele a városi iskola életébe.

A kolozsvári iskola élete – jegyzi meg Gál Kelemen – Enyedi tanári pályafutása kezdeti évében már javulni kezd. Enyedi a kolozsvári – óvári kollégiumnál dialektikát és logikát tanít, amint Aranyosrákosi Székely Sándor megjegyzi: „fáradhatatlan buzgalommal.”

A külföldi tanulmányútról visszatérő Enyedi a kollégiumban igazgatói tisztet is betölt. Későbbi ellenfele, Szilvási János megítélése szerint az előadásait olyan szinten tartja, hogy a külföldi tanárok is példát vehetnek tőle.

Enyedi 1592-től az Unitárius Egyház püspöke. E tisztségében eltöltött hat esztendei működéséről nem sok feljegyzés marad. Jakab Elek szerint minden évben tart zsinatot, hol Kolozsvárt, hol Tordán. A zsinatokon az egyházi fegyelem megszilárdítására törekszik.

Mint lelkes, hatalmas egyházi szónok, aki a szószéken vagy soha, vagy csak nagyritkán foglalkozik dogmatikus kérdésekkel. Témája a mindennapi élet társadalmi és erkölcsi megjobbítása.

Egyházirodalmi tevékenységét minősítve, Enyedi a Dávid Ferencet követő korszak legtermékenyebb és leghatásosabb egyházirodalmára. Teológiai főműve az 1598-ban kiadásra kerülő „Explicationes...” kezdetű

latin nyelvű könyve. Ennek ismertetésével és méltatásával szépszájú irodalomtörténész foglalkozik.

Jakab Elek a munkát a kolozsvári sajtó magyar termékének mondja. Rupp Kornél a XVI. sz. vallásirodalmáról készült tanulmányában (1898) a kiadás évét 1598-ban, helyéül a Heltai-féle nyomdát határozta meg. Derzsi Lajos az 1566–1577 közötti magyar költők műveiről történő felsorolásban a munka kiadójaként Enyedi utódját, Toroczkai Mátét említi. Fitz József fölfigyelve a kiadvány típusára és díszítésére, azt az ifj. Heltai nyomdájából kikerülőnek mondja. A nyomdász az unitárius Makai Nyirő János.

Kelemen Lajos „Emlékkönyv”-éből megtudjuk, hogy Toroczkai Máté a könyv magyar nyelvre fordítása közben a szövegen olyan változtatásokat végez, amely lehetővé teszi – az akkor oly szokásos – a szombatoság vádjával való illetés elkerülését. E munka, – amely Klaniczay Tibor irodalomtörténész szerint – szigorúan tudományos jellegű, lehetővé teszi, hogy az erdélyi unitarizmus ismertté váljon a fölvilágosodás nyugati úttörői sorában is.

A munka az addigi teljes protestáns teológiai irodalom ismeretében foglalkozik azokkal az érvekkel, melyek a hagyományos értekezések cáfolására alkalmasak. Megjelenésével egész irodalom keletkezik. A korabeli református írók a kor türelmetlenségére jellemző fegyverekkel lépnek föl Enyedi munkája ellen.

Az említett Lőrinczi Mihály megítélése szerint Enyedi kimagasló érdeme az, hogy tisztában van a teológiai fölfogások fejlődésével. Így teológiai rendszere nyitott, és alkalmas a fejlődésre.

Miként később, a XIX. század közepén Kriza János unitárius püspök a világi irodalom területén „Vadrózsák” című népköltési gyűjteménye révén válik ismertté, úgy Enyedi György is egy Berveldo feldolgozta Boccaccio-művel teszi ismertté magát a korabeli világi irodalomban.

Jakab Elek „Enyedi György életé”-ről szóló sokoldalú tanulmánya elmondja (Ker. Magv. 1890), hogy Enyedi történetét a XVI. század híres olasz költőjének, Boccaccionak „Decameron” című elbeszélés-gyűjteményéből veszi. Magával a szerelmi történettel külföldi tanulmányútja végeztével hazatérőben Bécsben (1574) találkozik. Mint minden irodalommal rendelkező nép, úgy a magyar Enyedi is azt anyanyelvére fordítja le. Bodnár Zsigmond unitárius irodalomtörténész a munka eredetijét a Boccacciotól fordított Beroaldo Fülöpre vezeti vissza, aki az eredeti novellán mitológiai elemeivel és oktató elmélkedéseivel sokat ront. Enyedi széphistóriája, amely „Gismunda és Gisquardus” szerelmi történetét dolgozza fel, tejrögösebb előadásával és moralizáló részleteivel mutat eltérést az eredetitől. Harsányi Zoltán a XVI–XVII. század irodalmát bemutató, 1954-ben kiadásra került munkája a leglényegesebb eltérést a korabeli előítéletekkel való szembehelyezkedésben látja. Klaniczay-Szandor-Szabolcsi „Kis magyar irodalomtörténet”-e (1961. 47. old.) pedig e munka történetét továbbszövő önállóságát emeli ki.

Enyedi Györgyöt Jakab Elek fizikailag gyenge, beteges emberként mutatja be. 42 éves korában, 1597. november 24-én fejezi be életét.

Életművét összefoglalva, az akkori főjegyző így nyilatkozik felőle: „Elesett a mi fejünk koronája. Hírmeves püspökünk, Enyedi György az Úrban elaludt.”

Jakab Elek révén tudott, hogy egyháza a néhai püspökének két emléket állít: egy márvány sírkövet és egy feliratos réztáblát.

A márvány sírkövet Toroczkai Máté készíteti el. Ennek szövege így hangzik: „A tudomány példányképe, szent erkölcsök szabályozója és Isten igéjének legnagyobb magyarzója Enyedi György fekszik e kő alatt, Kolozsvár város első papja, egyházának feje. A föld és a tenger s a mélységes igék e jeles tanítója az egy Istennek volt tisztelője...”

Mai emlékezésünket e szöveggel zárjuk le. Mi, késői utódok osztunk Enyedi nagyságában. Utódai és követői sorában egyházunk fölvilágosztatását munkáljuk.

Kelemen Miklós

Az én „vissza-fjordított” kabátom

Századunk ötvenes éveinek egyikében történt, amikor a vallást, az egyházat semmibe vették, üldözték, s egyesek még ezek közeli kimúlását is jóslgatták. A hívek alig jártak templomba. Fenntartói díjakat is sokan titokban adtak. Mi elhatároztuk, hogy mindezek dacára a templomunkat megjavíttatjuk. Önkéntes adakozásra szólítottuk fel a híveket. A hívek tehetségük szerint adogattak is e célra. Én – naiv ember – kimutatást készítettem az adakozókról, a befizetett összegekről, s a listát kifüggesztettem a templom falára belül, látható helyen. Gondoltam, hogy serkentően hatok a még adni szándékozókra. Két nap múlva kemény szemrehányást kaptam az egyik adakozó (orvos) barátomtól, hogy én az egzisztenciáját veszélyeztettem, s kért, hogy azonnal töröljem őt az egyházi nyilvántartásomból. Sietve levettem a falról az egész kimutatást.

Nagyon nehezen élt a családnak. Feleségem éjjel-nappal kötött. Én a lelkeszi feladatom mellett keréskedtem, Mikulást, címet, kisszobrot gyártottam, hogy a két kislányunkat tisztességesen öltöztetni, nevelni lehessen. A városi tanács a parókia két szobáját már korábban lefoglalta és kiadta egy négytagú családnak. Ezek fizették a megállapított lakbért, amit bevételeztünk az egyházközségi pénztárba, de még így sem jött ki a minimális lelkeszi fizetésem. Szobakonyha-kamra helyiségben szorongtunk. A harmadik, legnagyobb szobát be kellett rendeznünk irodahelyiségnek, vendégszobának, tanácsteremnek, vallásórai oktatóhelyiségnek. Vívezetésekről, központi fűtésről, fürdőszobáról akkor még szó sem lehetett. A mindkét részről kulakosított s egyben kilakoltatott szüleinknek is jól fogott volna valami támogatás, betegség esetén bár egy szűk fekvőhely, de a tanács minden, a szobák visszaigénylését célzó kérésünket elutasította.

Amikor a keblitanácsban a nehéz helyzetünkre hivatkozva egy kis fizetésemelést kértem, az öreg tiszteletbeli gondnok (H.S.) felháborodottan kifutott a gyűlésről, hogy én a híveket, illetve az egyházközséget a mai nehéz helyzetben még újabb teherrel akarom nyomorítani. Persze másnap elmentem hozzá, és közöltem vele, hogy a tervemtől elállok, s nem igénylek fizetésemelést, csak éppen ne haragudjék rám.

Ezenközben pontosan végeztem a lelkeszi szolgálataimat. Kissé kopottan, de mindig, mindenütt időben jelentem meg, s végeztem a szükséges szertartásokat. Különösen a télikabátom volt nagyon rossz állapotban: már előre félttem a téltől, kiskabátban mégsem lehet kitelelni.

Ekkor hallottam híret, hogy az én egykori teológustársam, jelenleg pesti lelkes R. Filep Imre a híveitől adományként használaton kívüli, nélkülözhető ruhadarabokat kér, s azokat a rászorulóknak továbbítja. D. L. egyházközségi gondnokom éppen temetésre Budapestre készült. Megkértem hát őt: „Légy szíves menj el nevezett lelkesztársamhoz, és mondd el szorult helyzetemet, s azt, hogy ismételt kérésemre sem adtak nekem útlevelet. Ha van a birtokában egy olyan fekete télikabát, ami részemre alkalmas lenne,

adja oda neked, hozd el, megköszönöm.” Egy hét sem telt el, s kezembe volt a kabát. Fekete, nem új, de használható. Zsebében volt egy levél, melyben lelkesztársam örömét fejezi ki, hogy legalább így segíthetett rajtam. Reméli, hogy a kabát mérete is megfelelő. Eddigi gazdája természetesen éppen olyan volt, mint én. Szegény, két héttel ezelőtt szívinfarktusban halt meg. Az özvegy, értesülve a jelentkező igénylésről, készséggel ajánlotta fel az immár megüresedett kabátot. Használjam egészséggel, s gondoljak kegyelettel a halottra és özvegyére.

Még csak ez hiányzott az én kétszeresen infarktuszgyanus beteg szívemnek! Vállfára tettem, s nézegettem a kabátot. Barátkoztam vele, beszélgettem hozzá: Mondd, ki volt az az embertársam, aki véglegesen kiköltözött belőled? Miért, és hogyan fáj a szíve szegénynek? Hogyan viselte a szívére nehezedő keresztet? Roskaton, sok szenvedés után adta-e meg magát, vagy fiatalos hévvel lobbant ki belőle a lélek? Milyen lehetett a felfogása az életről, halálról, vagy arról, ami esetleg utána jön? Elmenetele kinek és hogyan jelentett hiányérzetet? Barátok, ellenségek hogyan fogadták a halálhíret? Milyen érzések, gondolatok foglalkoztatták fájó szívét, agyát?

A kabát konokul hallgatott faggatásomra. Én pedig nyugtattam magam: Embertársam, aki kihalt e kabátból, bizonyára éppen olyan küzdő ember lehetett, mint én. Bizonyára voltak sikerei és kudarcai. De ő már mindenben átesett, szerencsés ember. Vajon nincs valami isteni szándék abban, hogy a holtszívűtől hozzám, a betegszíveshez rendelt: Melegítsd, ölelgesd, amíg az Ő ideje is lejár.

Amikor beköszöntött a tél, használni kezdtem a fekete kabátot. Egyre jobban megbarátkoztunk, s a korábbi gondolatok kihulltak a tudatomból. Eltelt három-négy év, s a kabát jól töltötte be a feladatát, védett, melegített, de megkopott a sok használatból. Ki kellene fordítanom – vélekedtem. Úgy még szolgál néhány évet.

Új vételére éppen úgy nem volt lehetőség, mint korábban.

A kántorház egy kicsi szobáját bérelte egy jónevű szabó, aki még barátom is volt, s hozzá fordultam tanácsért. – Hogyne, kérlek alássan, feltétlenül érdemes kifordítani. Hagyd itt, s egy hét múlva jöhetsz érte. Újravarázsoljuk.

A sarokban valamivel épp piszmogó inasának így szólt: – Amikor azt elvégezted, kezdj hozzá, s ezt bontsd el, vasald ki a formadarabokat.

Együtt mentünk el valamilyen irányba. Pár nap múlva az utcán találkoztam a szabómmal. Sanyarú képpel fogad: – De jó, hogy találkoztunk, mert egy kicsi baj van. Távollétemben az inasom egészen elbontotta a kabátodat. Bontás közben észrevette, hogy ez a kabát valamikor már ki volt fordítva. Tehát *kifjordított kabát*. Én most már nem tudom, hogy mit kezdjek vele. Neked kell döntened az ügyben. Ha mondod, összevarrjuk, csak határozd meg, hogy melyik fele legyen a színe, és melyik a visszája.

Lámcsak: az eddigi riasztó, tragikus, szeretetre méltó mozzanatok még szaporodtak eggyel, a visszacsináltatás költségével. A helyzet tragikus volt, de én mindezek dacára olyan harsogó nevetésbe kezdtem, hogy még az udvar is visszhangzott tőle. Ebben csatlakozott hozzám a szabóm is. Amikor lecsendesedtünk, azt mondtam neki: – Kérlek, te ehhez jobban értesz, mint én. Vizsgáld meg, s a kevésbé kopott részét tedd kívül, a másikat belül. De abból nekem vasárnapra kabát legyen, e nélkül nem mehetek templomba, szószékre.

A kabát meg is lett. Minden alkatrészét a legeredettebb formájában állította vissza. Szóval az egykori szín ismét felszínre került. Amikor elhoztam, a szabóm megjegyezte: – Eddig az ilyent úgy becéztük, hogy norvég kabát, azaz *fjordított kabát*. De ennek immár milyen nevet adjunk, mert ilyen nem volt még a gyakorlatomban.

– Hát legyen *visszafjordított kabát*, adtam nevet a műveletnek. De még egy kicsit együtt morfondíroztunk a dolgról. A szabóm: Tudvalevő, hogyha egy kabát kifordítódik, a gombolás is megfordul. Egyszerű fordításkor könnyen megoldható a probléma, mert a régi gomblyukat bevarrjuk, s a bal oldalon újat varrunk. De visszafordításkor, mint ez esetben is, már

nem keresztülvihető. Mert a férfikabátnál a bal oldalnak kell felülmaradnia. (Cinkos kacsintással célzott a korban erőszakolt baloldaliságra, badarizmusra.)

– Barátom, hát ez már szinte politikai eset: Visszafordítás. Veszélyes ügy. A szívünk a bal oldalon van. Ez már kötelezi az embert, főleg, ha az lelkész is, hogy a bal oldalra, a szegények, a védtelenek, az elesettek felé húzzon. De a kezünk közül a jobb oldalt használjuk gyakrabban. Evésre, ivásra, írásra, kézfogásra legtöbbször ez a használatosabb. A két oldalunkat így a középen levő fej, s az abban levő értelem kell, hogy egyensúlyban tartsa. Annak kellene szabályoznia, hogy a kéz csak adjon, simogasson, és sohase üssön. Csak így lehetne valami jobb ebből a világból.

A szabóm: – A kabátra térve vissza, én aztán úgy oldottam meg a feladatot, hogy mindkét oldalon levágtam a gomblyuknyi szélességet. Szűkebb lett, de tessék belefogni!

– Gyerekkoromban mindig nöttömre vették a csizmát, az ujjast, a kalapot, most immár fogytomra készül még a *kifjordított kabátom* is. De jó lesz ez így, amikor az embernek már a türelme is fogytán van.

Szász Dénes
ny. székelyudvarhelyi esperes-lelkész

A Torockói Ifjúsági Ház

Az ősz nemcsak az elmúlást idézi, hanem a beteljesedést is. Szüret, betakarítás, egy évi munka eredményének számbavétele hozzátartozik a mindenkor szeptemberi hangulathoz. A Brassais Véndiákoknak immár hagyományává vált a szeptemberi értékelés, mivel alapítványuk legjelentősebb létesítményét a *Torockói Ifjúsági Házat* 1993. szeptember végén avatták.

Tavalyi megnyitó beszédében Cs. Gyimesi Éva utalt arra, hogy a házépítés kollektív munka. Otthont csak közös erőfeszítéssel lehet teremteni. A szép szeptembervégi szombaton együtt volt mindenki a Ház udvarán, aki az elmúlt esztendőben ezért a létesítményért dolgozott. Több, mint 100 személy.

A csürből átalakított ebédlőt, konyhát és hálókat, valamint a kis szobákat, zuhanyozókat és mellékhelységeket magába foglaló épületeket a tavaly ilyenkorra éppen csak felhúzták, befejezésük, berendezésük erre az évre maradt. Szülők, tanárok, diákok és a *Kolozsvári Unitárius Nőszövetség* tagjai Csomós Gizella vezetésével erejükhez és lehetőségeikhez mérten munkálkodtak azon, hogy a Ház otthonná válhasson. Faburkolat, lépcsők, rendezett udvarkép, abroszok, ágynemű, függönyök és sok más a kezük munkájának eredménye. Talán ezért is érzik mindnyájan olyan igazán sajátjuknak ezt a házat.

Ezernél több vendég fordult meg ezen a nyáron a Házban. Soproni és holland testvériskola növendékei, valamint a buda-

pesti Teleki Blanka középiskola tanulói mellett Torockó csendjét és szép fekvését élvezhették a *budapesti Néprajzi Múzeum* munkatársai, és a *Bolyai Akadémia* rendezésében rajztanárok egy csoportja is. A *Bogáncs* együttes néptánc tábortól volt hangos júliusban Torockó, míg szeptember elején Kovács Ildikó tanárnő vezetésével brassais lányok rajzolták, gyűjtötték a faluban még meglevő régi kézimunka mintákat.

11 órára a vendégek ünnepi istentiszteletre gyűltek a torockói unitárius templomba. Bibza János lelképásztor erre az alkalomra választott igéje alapján „A bölcseknek beszédei hasonlósak az ösztökéhez, és mint a szegek, erősen le vannak verve a gyülekezetek tanítóinak szavai” (Prédikátorok Könyve 12:13); Brassai Sámuel emlékét idézte. Az istentisztelet művészi műsorral zárult, ezen Barabás Kásler Magda énekét Magyar Zita kísérte orgonán és Réti Árpád színművész, ma

az egi társulat tagja, Dsida, Kányádi, Reményik és Vörösmarty verseket szavalt. A záró hálaének (Adjatok hálát az Istennek, Imádkozzatok szent nevének; Hirdessétek dicséretét, És minden jó teteményét) egymásért, közösségükért munkálkodó emberek ajkáról csendült a fehérre meszelt, varrottasokkal díszített torockói unitárius templomban.

Hantz Lám Irén
1994. szeptember, Kolozsvár

*„Az igazság az Isten
tisztessége,
emberé csak ha rálel,
s aszerint él.”*

Ratkó József

Új VILÁGLÁTÁS

*„..... én protestáns vagyok. Mint ilyen,
szabadelvű, és jóindulatú minden más vallás iránt.”*

Jókai Mór

Új rovattal jelentkezik a Kelet-Magyarországi Szabadelvű Protestáns Kör alkotó csoportja.

Megszólaltatjuk prózában, versben és grafikában mindazokat a gondolkodóinkat, akik a liberális protestantizmus létét csak Istennel tudják elképzelni. Számunkra a vallás élő, megéleveníítő élmény: kapcsolat azzal a Teljességgel, akit Istennek nevezünk.

Isten megnyilatkozását leginkább az emberi életben és az emberi szellem tevékenységében ismerjük fel. Az ember munkájában ott van az Ő lenyomata.

Isten állandóan cselekszik az emberben, s ez a lelki realitás bizonyos értelemben fölé nő földi életünk minden értékének. A szabadelvűség különbséget tesz a hit és a vallásrendszerek, valamint a hiedelmek között. A szabad vizsgálódás meghirdetésével mérhetetlenül megnő a felelősségünk. Ez külön teher, a szabadelvűek felelőssége.

Célunknak és feladatunknak tekintjük az evangéliumok szellemében a keresztény élet szüntelen megújítását, frissítését.

A lelki élet építésére a tudományokat és a filozófiát egyaránt fel akarjuk használni.

Az örök reformáció szellemében valljuk tehát, hogy a hit lényege az Istenben való elmélyedés, amit állandóan fejleszteni kell, elsősorban az összkeresztény értékek felé kell nyitottnak lennünk.

Mára már bebizonyosodott, hogy az emberi tudomány és erkölcs nem képes a rossz legyőzésére.

Az Isten szeretetében vetett hit és bizalom pótolhatatlan, ereje és értéke csodálatos, hisz Jézus vallása az öröm vallása.

Két fontos feladat áll előttünk:

- a vallásos hit elmélyítése,
- az ökuménia erősítése.

Az e rovatban közreadott munkáinkkal is a teljes embereiség kialakításán fáradozunk.

Itt az ideje, hogy otthon érezzük magunkat hittestvéreinkkel együtt a mai társadalomban is.

Egy biztos: Isten közelsége nélkül űr támad bennünk.

Egy szívdobbanásra kell mindannyiunknak figyelni, hogy ne legyen üres a tekintetünk és a lelkünk.

Halljuk meg Isten szíve dobbanását minden művészi alkotásban és embertársaink tekintetében!

A váradi disputa ünnepén

Nekünk, az unitárius hitet vallóknak ma is, 425 év múltán is teljes fényében ragyog a két nagy férfiú: Méliusz Juhász Péter és Dávid Ferenc váradi szellemi pár-baja.

Nem azért, mert Dávid Ferenc szavai által hitünk győzedelmeskedett János Zsigmond erdélyi fejedelem színe előtt. Nem azért, mert a hitújítás következetes folytatója nyert a nagy nyilvánosság előtt azt bizonyítván, hogy Istenhez igaz szívvel és ép lelkülettel, fölös dogmák nélkül érdemes közelítenünk. Nem azért örök fényű nekünk a Nagyvárad városában 1569-ben történt bizonyágtétel, mert hitünk és unitárius eszménk győzelmével akár azon a napon, akár ma fennsőbbiséget akarnánk magunknak az Úr követői között. Nem és nem. Micsoda kevélység is volna, ha hitünk megvallása és lelkünket erősítő győzelme után megtagadnánk az Úr parancsát, hogy szeressük felebarátunkat.

Akik hiszik Istent, azok bizony nem Káinok, hanem Ábelek. Ha Isten szeretete minden teremtményére kiterjed, akkor nekünk sincs jogunkban ott gyűlölséget támasztani, ahol a jelképes áldozati füstök a miénkhez hasonló tisztasággal szállnak létünk zenitje, az Úr felé.

Testvérünk hát az ábeli lelkületű testvérünk, aki megtartja a tízparancsolatot. Minden dogma fölött áll a hit, így aztán testvérünk minden reformáció utáni fele-

kezet, s mind a keleti, mind a római egyházak tiszta lelkű, ép hitű követőit is a miénk között tartjuk számon.

Miért ez a nagy engedékenység? – kérdezheti joggal és bárki közületek. Azt válaszolom erre, hogy amikor az unitárius megnevezés hivatalos névvé emelkedett, akkor egyesülést jelentett. Korabeli szóhasználatnál élve: „Lengyelország és Litvánia unitarizált.” A mi protestáns, s ezen belül unitárius vallásunk ennél sem többet, sem kevesebbet nem vállal az istenhívők között. Kell-e kimondanom, hogy a tolerancia, a megértés, a közös erkölcsi parancsok híve vagyok?

Az Istenben hívők nagy családjában egyezségekre kell törekednünk. Tiszta lélekkel mondom: a mindenkori Káinokat ne egyházuk szerint jegyezzétek. A gonoszság, a törpe lelkület mindig szégyenletes tettekben jelenik meg. A tisztaság egyetemes, a bűn pedig mindig egyszeri és konkrét.

Mert kérdezem tőletek:

– Miféle szentegyház tagja lehet az, aki más javainak elorzásával, felebarátja tisztességének bemocskolásával, ősei gyalázásával, anyanyelvének betiltásával, felebarátja közvetlen vagy közvetett megsemmisítésével akar kedves lenni az Úr színe előtt? Nevezhetők-e kereszténynek, vagy kereszténynek azok a lények?

A jelen Káinjai föl nem érnek a Váradi Disputa tisztaságáig. A hit és a szellem próbáján a minél jobbért folyt a disputa, az Istenhez való közelítés azonban közös volt. Az ilyen párbeszédben az is fölmagasztosul, aki veszít, de él tovább a maga hitében, mert a szava, mert az érve lehet gyöngébb, de meggyőződése nem. Adjunk hálát az Úrnak, hogy él tovább a református egyház, miként élnek és erősödnek az unitárius gyülekezetek is.

Négy teljes és egynegyed század telt el a Váradi Disputa óta. Ám ne feledjük: mindez csak a többszörösen megerősített, a törvénné és gyakorlattá emelt lelkiismereti és vallásszabadság viszonyai között volt lehetséges. A világ történetében először itt, Erdélyben és a Partiumban deklaráltatott minden Istenben hívők, az alapvető erkölcsi parancsot követők szabadsága.

Büszkén és teljes bizonyossággal mondom: Az emberi jogok nyilatkozatának szelleme erdélyi, miként a helsinki egyezmény is – szellemében – itt született. A hit és a lélek szabadsága sehol és semmilyen időben nem korlátozható.

Disputákra, érdemi megbeszélésekre mindig szükség lesz a rokon lelkületűek között. Alapvetően mi is szövetséget kötni jöttünk, unitarizálni akarunk minden jó szándékú ember között.

Dusa Lajos

Nagy Ignác utca

Idei utolsó összejövetelét és szeretetvendégségét rendezte meg december 3-án a Nagy Ignác utcai gyülekezet. Az áhítatot **Balogh Zoltán** református lelkész, a bonni teológiai intézet munkatársa tartotta, szinte már régi ismerősként, hiszen **Orbókné Szent-Iványi Iona** püspökhelyettesel már többször vettek részt ökumenikus istentiszteleten.

Az áhítat után **Nagy Zoltán** orientalista, a *Gyógyító Buddha* egyház vezetője tartott előadást „*Kőrösi Csoma Sándor és a buddhizmus*” címen. A *Gyógyító Buddha* (Szangye Menlai Gedün) közösséget idén tavasszal vette fel világszövetségünk, az *IARF*, mint másik magyarországi taggyülekezet. Az *IARF* tagok együttműködve időnként közös rendezvényeken vesznek részt. Ez a bemutatkozás is ennek a jegyében zajlott. Előadásában Nagy Zoltán ismertette azt a hosszú utat, amelyet Kőrösi Csoma tett meg Székelyföldről egy tibeti kolostorig, hogy az első angol-tibeti szótárt megalkotva szinte lehetővé tegye a buddhizmus megismerését Európában.

Az előadást id. **Gergely Felicián** (a fiatalabb beteg volt) tette még színesebbé irodalmi összeállítással Kőrösi Csoma Sándorról.

A gyülekezeti estet, – mint mindig – most is szeretetvendégség fejezte be. A finom vacsorát háziasszonyainknak köszönhetjük: **Siska Ferencnének, Pandúr Gézánének, Kovács Gyulánének és Nagy Sándornének.**

A gyülekezeti est és a vacsora rendezésében tevékenyen részt vett **Brock Margit**, aki férjével, **Brock Vilmos**sal a templomgondozói feladatot látják el. Nagyon örülünk nekik, szeretettel köszöntjük őket, és sok sikert kívánunk további munkájukhoz!

A beregi unitárius szórvány erdélyi kapcsolatai

Az 1980-as évek elején a *Kolozsvári Baráti Kör* néven alakult ki az első, nem hivatalos kapcsolat a beregi Szabadelvű Protestáns Kör tagjai és a kolozsváriak között.

Ez elsősorban személyes, baráti kapcsolatokról, összejövetelekről, könyv- és folyóiratcserékről és kultúrkapcsolatokból állott.

1989-re a külső és belső fejlődés következtében az ökumenikus alapon álló szabadelvű protestáns kör folytatta a már kialakulóban levő kapcsolatok elmélyítését. Az első nagy lépést az Orbán Balázs nevet viselő székelykeresztúri gimnázium 200. évfordulójának ünnepségén tettük 1993-ban. Öt fős delegációval képviseltettük magunkat, és a beregiek üzenetét otthagytuk a kézimunkákban, keresztismerés beregi terítőkben, az alkalomra készített bronzérmékben. Külön találkozást szerveztünk a különböző vetélkedők nyertes diákjaival. Megkoszorúztuk Orbán Balázs és Berde Mózsá szobraikat a gimnázium udvarán.

Székelykeresztúri diákokkal elzarándokoltunk Orbán Balázs sírjához is.

A másik nagy állomás a Küküllődombon megrendezett unitárius ifjúsági találkozás volt.

Egyházközségeink

Emléktábla-avatás Pestszentlőrincen

A pestszentlőrinci unitárius templom bejáratához egy márvány emléktáblát helyeztek el. A templom 1935/36-ban épült **Pethő István** lelkész idejében, **Máthé Géza** okleveles építésmérnök tervei alapján a hívek áldozatos munkájával.

Az emléktáblát 1994. november 12-án de. 10-kor **dr. Jakab Jenő** lelkész imáját követően **Bencze Márton**, akkor még püspökhelyettes leplezte le. A szertartás a Zsinat megnyitása előtt történt a **Máthé** család jelenlétében.

Felvettük a kapcsolatot a marosvásárhelyi, a városfalvi és az udvarhelyi unitárius fiatalokkal.

Beregi emléktárgyakkal, egy szép **Dávid Ferenc** üvegplakettel, grafikákkal ajándékoztuk meg a vezetőséget és barátainkat.

A harmadik fontos kapcsolatteremtés a nagyváradi unitárius egyházközségben történt ez év november 26-án.

A Nagyváradi Disputa 425. évfordulója közös megünneplésén történt.

Felejthetetlen élményt jelentett számunkra **Józsa Lajos** ötödéves teológus hallgató prédikációja, **Andrássy György** egyházi főtitkár beszéde. Továbbá **Dusa Lajos** avatóbeszéde, minekutána egy szép beregi faragású szárnyas emléktáblát avattunk fel az imateremben. **Kis Török Ildikó, Batka Ida, Gulácsi Albert** nagyváradi előadóművészek szavalaikkal tették színesebbé, bensőségesebbé az avatóünnepséget, melyet **Néző László** egy **Kányádi Sándor**-verssel egészített ki.

Külön ki kell hangsúlyozni a nagyváradi unitárius egyházközség híveinek vendégszeretetét.

Szívből reméljük, hogy mindhárom kapcsolat tovább fog erősödni, gazdagodni, mélyülni.

Török Levente

A nagyváradi unitárius presbitérium és a beregi unitárius szórvány.

életéből

**„Valami nagy-nagy tüzet kéne rakni,
hogy melegedjenek az emberek.”**

(József Attila)

A *Budapesti Unitárius Egyházközség Szociális Bizottsága és Ifjúsági Köre* meghívást kapott *Abasárról, az Idősek Napközi Otthonából*. Kérték, hogy december 4-én, vasárnap, Mikulás előtt, Advent napján lepjük meg az idős embereket egy kis műsorral. A műsort **Sándor Gyula Mátyás**, az Unitárius Ifjúsági Kör vezetője állította össze számunkra, amelyben versek, zsoltárok, világi énekek egyaránt szerepeltek. A szoc. biz. nevében déligyümölcsöt, lapunk új és régebbi számait vittük magunkkal. Mikor megérkeztünk, az *Idősek Napközi Otthonának* vezetője **Szabó Istvánné** (Erzsike) és helyettese **Fülöp Bertalanné** (Mrika) nagy-nagy szeretettel fogadott minket.

Kicsit izgultunk, mielőtt elkezdtük műsorunkat, hiszen ezen a tájon keveset hallottak az unitarizmusról és rólunk. Ahogy elkezdtük és észrevettük az idős emberek figyelő tekintetét, megnyugodtunk. Úgy éreztük, otthon vagyunk. Gördülékenyen ment már minden, és az áhítat után, melyet Sándor Gy. Mátyás tartott, együtt mondtuk el közös imánkat. Utána beszélgettünk az élet apróbb-nagyobb dolgairól, az idő-

seket érdekelték, honnan jövünk, mit csinálunk és kik vagyunk. Minket érdekelt, és kérdeztük, a sok hosszú élet tapasztalata. Hallhattunk szomorú sorsot is, akadt kevésbé az. Jó volt látni a melegedő tekintetet, és érezni az örömet. Beszélgettünk, mint egy nagy család. Csak az a baj, hogy a kis családokban is alig beszélgetnek ma már. Eltelt az idő, elbúcsúztunk egymástól, és kérték, máskor is menjünk el.

Örültünk, hogy ott lehettünk, szeretetet vittünk és kaptunk. Ha hívnak, máskor is, máshova is, megyünk. Mindannyian: **Sándor Gy. Mátyás, Sándorné Jancsovics Zsuzsa, Sándor Attila, Gáll Árpád, Gáll Emese, Perjés Éva, Bencze Orsolya, Szabó György és Bencze Franciska.**

Dunántúli Unitárius Egyházközség

Szépen alakul a Dunántúli Unitárius Egyházközség polgárdi központja. 1994. eleje és a templomavatási ünnepség óta több alkalommal is összegyűltünk falai között áhítatra, istentiszteletre. Legutóbb december 11-én, amikor szeretetvendégséget tartottunk. Ezen a kedves összejövetelen néztük meg azt a videokazettát, amelyre a templomavatás teljes anyagát felvettük, és amelynek egyik másolata a helybeli polgármester úr jóvoltából egyházközségünk birtokában marad.

Tovább folytatódik a gyűjtés székházunk teljes befejezésére. **Takács János** gondnok atyánkfia és kedves felesége 20 000 forinttal járultak hozzá a további munkálatokhoz. **Koppendorffer Ferencné Gadó Erzsike** pedig egy kétszemélyes rekamiét adományozott a leendő oktatási központ felszereléséhez. Velük nőtt azoknak a száma, akik pénzzel, munkával vagy egyéb adománnyal szívügyükké tették egyházközségi központunk sorsát.

December negyedikén Szekszárdon az istentiszteleti szolgálatot és úrvacsoraosztást vendégként **Kászoni József** lelkésztestvérünk végezte.

Január folyamán **Szász János** lelkész tovább folytatja – előzetes tájékoztatás alapján – azt a decemberben elkezdett látogatás-sorozatot, melynek során

sok dunántúli unitárius testvérünket felkeresi otthonában.

Már most jelezzük, hogy az egyházközség vezetősége 1995. január 15-re tervezi az egyházközség évzáró közgyűlését. Ennek során beszámolunk az 1994. évi zárszámadásról, és elfogadjuk az 1995. évi költségvetést. Az esetleges közbejöhethető akadályok miatt azonban kérjük testvéreinket, várják meg a hivatalos meghívót.

Karácsonyfa-ünnepség gyermekeknek a Nagy Ignác utcában

HÍREK

A *Makkabi Kiadó* gondozásában megjelent a *kétnyelvű héber–magyar Biblia*. A kétkötetes Biblia héber szövege a leghitelesebbnek elfogadott londoni kalligrafikus kiadást követi, a magyar fordítás pedig a század elején kiadott, mindmáig legjobb magyar nyelvű bibliafordítás. A könyv héber és magyar szövege párhuzamosan, mondatról mondatra követhető. A rendkívül nagy hiányt pótló Biblia alapján összevethető a mai zsidó és keresztény értelmezés az Ószövetség ősi felfogásával.

A *Magyar Katolikus Püspöki Konferencia* és a *Magyarországi Egyházak Ökumenikus Tanácsa* közös nyilatkozatot adott ki a holocaust ötvenedik évfordulója alkalmából. Ebben a század legnagyobb szegényének tartják a holocaustot. Az egyházak híveiknek a vézskorszakban tanúsított mulasztásáért is elnézést kérnek.

A *Dévény Anna Alapítvány* december 9-én avatta fel új részlegét a Moszkva tér 16. szám alatti volt óvoda helyiségeiben. Az egyéni kezelésekre kialakított központot a XII. kerületi Önkormányzat – *Sebes Gábor polgármester és a Képviselőtestület tagjai* – jóvoltából bocsátották az Alapítvány rendelkezésére. A felújítást egy holland alapítvány támogatásával végezték. Az ünnepélyes megnyitón megjelent a kerület polgármestere, valamint sok neves személyiség.

A *Magyarországi Egyházak Ökumenikus Tanácsa* (MEÖT) 1994. december 9-én tartotta f. évi rendes közgyűlését, melyen – a Magyarországi Unitárius Egyház megfigyelői státuszából eredően – egyházunkat *Bencze Márton* püspök és *Gálffy Gábor*, a Budapesti Unitárius Egyházközség gondnoka képviselte.

Az elnöki és a főtítkári jelentés után a Számvizsgáló Bizottság elnöke be-terjesztette az 1993. évi zárszámadást és az 1995. éves költségvetést. E két előterjesztést a MEÖT tagegyházai egyhangúlag elfogadták. A napirend következő pontja az 1996-ra tervezett budapesti EXPO lemondásával összefüggő állásfoglalás volt. Ezzel kapcsolatban a MEÖT majdani székházának otthont adó épület helyzetét a mostani közgyűlés elé utalja, amely úgy határozott, hogy a továbbiakban is igényt tart a kilátásba helyezett épületezésre.

A közgyűlés a tisztségviselő személyek megválasztásával ért véget. Az

elnöki méltóságot betöltő *dr. Harmati Béla* evangélikus püspök mandátuma csak 1995-ben jár le, így az alelnökök, a főtítkár és a Számvizsgáló Bizottság elnöke választására – újraválasztására – került sor.

Az *MTM Kommunikáció* forgalmazásában december 17-én bemutatták az Uránia moziban a „Teremtés” c. filmet. Ez a kezdő darabja annak a 21 részes filmsorozatnak, amely nemzetközi együttműködéssel készült az *Ószövetségből*, rendezője *Ermanno Olmi*, zenéjét *Ennio Morricone* szerezte. Az ősbemutatón jelen volt *Horn Gyula* miniszterelnök, parlamenti képviselők és egyházak képviselői. Egyházunk nevében *Kászoni József* lelkész és *Bencze Franciska* főszervező volt jelen.

A *Magyarországi Egyházak Ökumenikus Tanácsa* 1995. január 15 és 22 között rendezi meg az *Egyetemes Imahetet*. A liturgiában az Ökumenikus Tanács tagegyházai, valamint a *Magyar Katolikus Egyháznak* és a *Magyarországi Unitárius Egyháznak* püspökei és vezetői lelkipásztorai vesznek részt. A központi megnyitó istentiszteletre január 15-én délután 6 órakor kerül sor a Deák téri Evangélikus templomban.

Imre Józsefné dabasi unitárius afia könyveket adományozott a MUE könyvtárának, többek között *dr. Gál Kelemen: A kolozsvári unitárius kollégium története* c. munkáját. Adományát köszönjük.

Esketés

Polgári házasságkötés után templomunkban megjelentek és egyházi áldásban részesültek.

Október 29-én

dr. John Galloway és
Hoyer Erzsébet

Isten áldása legyen a megáldottak életén.

HELYREIGAZÍTÁS

Lapunk karácsonyi számának 9. oldalán – a „Cserkész tábor Erdélyben” c. cikk – első hasábjának utolsó 3 sora helyesen: „Helyette így is csodás látványban volt részünk a *Törösvári szorosban*, ahol a várat is megnéztük kívülről-belülről. Aznap este Brassó-ban...”

HALOTTAINK

Szabó István
81 éves

Tichy Rezső
65 éves

Pázsint Zoltán
72 éves

Isten adjon csendes pihenést eltávozott testvéreinknek az anyaföld ölében, lelküknek örök üdvösséget, a hátramaradott gyászolóknak pedig vigasztalást.

Köszönetet mondunk mindazoknak, akik elhunyt püspökünk *dr. Ferencz József* emlékére koszorúmegváltást vagy adományt fizettek a Budapesti Unitárius Egyházközségnek, vagy a Magyarországi Unitárius Egyháznak.

Az Unitárius Élet júliusi számában tévesen jelent meg egy hír. Az Európai Protestáns Magyar Szabadegyetem által kiadott könyveknek nem kizárólagos, hanem fő terjesztője a Magyarországi Unitárius Egyház.

Laptulajdonos:
Magyarországi Unitárius Egyház

Felelős kiadó:
Bencze Márton püspök

Főszerkesztő:
Bencze Franciska

Szerkesztőbizottság:
**Gálffy Gábor, Kászoni József,
Muszka Ibolya, Nyitrai Levente**

Szerkesztőségi titkár:
Sándor Gy. Mátyás

SZERKESZTŐSÉG CÍME:
V., Nagy Ignác utca 2-4. Budapest, 1055.
Telefon/fax: 111-2801
Terjeszti a Magyarországi Unitárius Egyház.
Előfizethető:

egyházi központunkban, a lelkészi irodákban,
vagy egyházi csekken, Unitárius Élet jelíggel.
Évi előfizetési díj: 600,- Ft.

Egyes szám ára 50,- Ft.

Megjelenik havonta.

Kéziratokat nem őrzünk meg és nem küldünk vissza.

Index: 25 842

Készült a **Cerberus Kft.** gondozásában
(Budapest V., Kálmán Imre u. 23.
Tel.: 132-3511)

Felelős vezető: Schmidt Gábor

HU ISSN 0133-1272